

Энэтхэгийн их толь бичиг : Аптэгийн Санскрит хэлний толь бичиг

Ниржа Самаждар

Энэтхэг Нэрү Их Сургуулийн Солонгос хэлний тэнхмийн профессор

1. Оршил

Энэтхэгт толь бичиг, шисурос(thesaurus)¹ ба нэр томъёоны түүврийн түүх нь вэда(Veda)²-гийн үеийн манай эриний өмнөх 1500 жилээс эхлэх болсон. Дэлхийд хамгийн анхдагч бөгөөд одоо ч хэрэглэж буй шисурос «Нигантү(Nighantu)»-д 1,800 ширхэг вэда үгийг зүйлчиллээр хувааж тэмдэглэсэн байна. Үүнийг зохиосон Касшан(Kashyap) нь 'Пиражабти(Prajapti, өвөг дээдэс)' гэдэг агуу их хүндэтгэлийг хүртэх болсон. Бас мэргэн хүн Яаск(Yask) нь «Нигантү»-гийн талаар бичсэн эрдэм шинжилгээний бүтээл нь <Нирүгт(Nirukt)> нь үг ба утгыг нарийн тодорхой тайлбарласан дэлхийн анхдагч толь бичиг болох магадлал өндөр байна.

Түүний дараа олон Санскрит(Sanskrit) хэлний толь бичиг гарсан. Тэр дундаас «Шавудакалпадрүм(Shabdakalpadrum)» нь 29 зүйлчиллээр хуваагдаж бүтсэн нэг шисурос юм. «Амар куши(Amar Koshy)» нь санскрит хэлний шисуросын дундаас хамгийн алдартай нь бөгөөд, үүнийг зохиосон Амар шин(Amar Singh) нь шисуросийг 'Намалинганүшасан(Namalinganushasan)' гэж нэрлэсэн. Бас 3 бүтцийн давхаргыг 25 бүлгээр хуваасан учраас 'Триканд(Trikhaand)' гэсэн нэртэй болсон. Үүнд 1,502 ширхэг 'Шүлука(Sholka)³ ба нийт 8,000 үгийг тайлбарласан байна.

«Амар куши» –г хэзээ зохиосон нь тодорхойгүй боловч, ерөнхийдөө манай эриний 4-10 –р зуунд зохиосон гэх санал их байдаг. Ихэнх эрт үеийн материалд зохиосон өдөр нь тэмдэглэгдээгүй байдаг. 6-р зуунд Пандит Гүнаражи(Pandit Gunaraj) гэдэг эрдэмтэн(Guru) нь үүнийг хятад хэлээр орчуулсан гэдэг санал ч бий бөгөөд Хинди-Перс хэлний яруу найрагч Амир күсру(Ameer Khusro) нь үүнээс санаа авч анх «Перс хэл- Хинди хэлний толь бичиг болон шисурос(Persian-Hindi thesaurus-cumdictionary)»-ийг бүтээсэн гэсэн яриа байдаг.

Энэтхэг улс тусгаар тогтнохын өмнө олон эрдэмтэд хинди хэл, англи-хинди хэл болон хинди-англи хэлний толь бичгийг бүтээсэн удаа байсан. Тэр дундаас Нигари пирачарини саба(Nagari Pracharini Sabha) болон хинди хэлний сахитиа самелан(Hindi Sahitya Sammelan) гэх бүтээл нь орчин үеийн толь бичгийг зохиох аргыг бий болгосон бөгөөд түүний үр дүнд агуу бүтээл бий болсон. Үүний дараа энэтхэг улс английн ноёрхолоос тусгаар тогтнож, толь бичиг зохиох үйл хэрэг хөгжиж эхэлсэн.

¹ Мэдээлэл хайхын тулд хэрэглэдэг түлхүүр үг хоорондын холбоос, өөрөөр хэлбэл утга ижил үг, салбарласан үг, холбоот үг зэргийн хамаарлыг илэрхийлдэг толь бичиг.

² Манай эриний өмнөх 1500~аас манай эриний өмнөх 600 оны орчим, эхний үе нь «Ригвэда(Rigveda)» үе болох манай эриний өмнөх 1000 жил хүртэл юм. Сүүл үе нь өөр «вэда(Veda)»-г байгуулснаас хойш «Үпанишяд(Upanishad)»-ийг байгуулах хүртэл энэтхэгийн соёлын хүрээ бий болсон үе юм.

³ 'Шүлука' нь санскрит хэлний «вэда»-гийн үг хэллэгийг хэлнэ.

Английн ноёрхолын үед олон эрдэмтэд толь бичиг бүтээх ажлыг эзэн хааны зарлигаар л биелүүлнэ гэж бодож байсан. Гэвч тусгаар улс болсны дараа улсын олон улсын хөгжлийн төлөө англи хэл бол чухал дамжуулагч хэл гэж үзээд эрдэмтэд англи хэл-хинди хэл болон хинди хэл-англи хэлний толь бичиг шаардлагатай байгааг мэдэрч эхэлсэн бөгөөд хос хэлний толь бичгээр хинди хэл болон орос хэл, герман хэл зэрэг толь бичгийг зохиосон. Үүний дараа бага багаар хинди хэлний хэрэглээ багассан бөгөөд англи хэл нь засгийн газрын засаг захиргааны удирдлагаас эхлээд ерөнхий боловсрол хүртэлх бүх салбарт томоохон байр суурийг эзлэх болсон.

Тус өгүүлэлд ийм олон янзын энэтхэг толь бичгүүд дундаас хамгийн эртний түүхт санскрит хэлний толь бичгийг голлон танилцуулах гэж байна.

2. Санскрит хэлний толь бичиг

Санскрит хэл нь 'Брахма(Brāhma)⁴ диваажингаас бууж ирээд дэлхийн мэргэн хүмүүсд бүтээж өгсөн хэл гэсэн яриа байдаг. Тийм болохоор санскрит хэлийг 'Дэв вани(Dev Vani)', өөрөөр хэлбэл 'бурханы айлтгал' гэж нэрлэх нь ч бий. Дэлхий дээр хамгийн эртний хэл гэж хэлж байгаа санскрит хэлний түүх нь хэдэн мянган жилийн өмнөөс тэмдэглэгдсэн байдаг. 18-р зуунд санскрит хэл нь латин хэл-грек хэлтэй адил төстэй болох нь илэрч, энэтхэг-европ хэлний талаар олон судалгаа дэлгэрэх болсон. Энэтхэгийн сонгодог уран зохиол нь аман зохиолоор дамжуулж ирсэн бөгөөд хамгийн эхлээд санскрит хэлээр тэмдэглэгдсэн байсан. Энэ нь дэлхийд хамгийн эртний уран зохиол гэж үздэг.

Санскрит хэл нь 'Пиракрит(Prakrit)⁵-руу хувьсаж хөгжин бичлэгийн аргыг ч шинээр гаргасан. 19-р зуунаас санскрит хэлийг 'Дэванагари(Devanagari)⁶ үсгээр бичиж эхэлсэн. Хамгийн эртний санскрит хэлний уран зохиол нь «Ригвэда(Rig-Veda)», «Самавэда(Sāma-Veda)», «Яжүрвэда(Yajur-Veda)» болон «Атарвавэда(Atharva-Veda)» байдаг. Манай эриний өмнөх 4~5 зууны үеийн хэлзүйн эрдэмтэн Панини(Pāṇini) нь Санскрит хэлний хэлзүйг зохиосон бөгөөд үндсэн дүрмийн тодорхойлолтыг гаргасан. Тэр үед гаргасан «Рамаяна(Rāmāyaṇa)» ба «Махабарада(摩訶波羅多, Mahabharata)» нь хамгийн чухал бүтээл юм.

Магдунэл(Macdonell, 1927) нь Санскрит хэлний хэлзүйн зарчмыг нарийн тодорхой тайлбарлаж ойлгоход хамгийн амархан аргыг санал болгосон. Үүнд хэлзүйн хэдэн зарчмыг дараах хүснэгтээр тайлбарласан.

⁴Хинди эцэг хүү ариун сүнс гурвын 'Брахма(Brāhma), Бишүнү(Viṣṇu), Шүйба(Śiva)' дундаас огторгуйг шинээр бүтээхийг хариуцсан бурхан нь брахма юм.

⁵Энэтхэгт ерөнхийдөө хэрэглэгддэг ард түмний хэл юм. Санскрит хэлтэй харьцуулахад авиа буюу хэлбэр нь хялбар боловч, удаан хугацааны турш тус нутгийн аялгаар хэрэглэх гэх мэт олон янзын хэлбэртэй байдаг.

⁶Санскрит хэл, хинди хэл гэх мэт зарим энэтхэг хэлийг тэмдэглэхэд хэрэглэдэг үсэг.

SIMPLE VOWELS	+ a or ā	GUNA	+ a or ā	VRDDHI
अ (a)	+ a or ā	अ (a) (only exception)	+ a or ā	आ (ā)
इ (i) or ई (ī)	+ a or ā	ए (e)	+ a or ā	ऐ (ai)
उ (u) or ऊ (ū)	+ a or ā	ओ (o)	+ a or ā	औ (au)
ऋ (ṛ) or ॠ (ṝ)	+ a or ā	अर् (ar)	+ a or ā	आर् (ār)
ऌ (ḷ)	+ a or ā	अल् (al)	+ a or ā	आल् (āl)

[अ (a) or आ (ā)] + अ (a) = आ (ā)	[अ (a) or आ (ā)] + ए (e) = ऐ (ai)
[अ (a) or आ (ā)] + [इ (i) or ई (ī)] = ए (e)	[अ (a) or आ (ā)] + ओ (o) = औ (au)
[अ (a) or आ (ā)] + [उ (u) or ऊ (ū)] = ओ (o)	[अ (a) or आ (ā)] + अर् (ar) = आर् (ār)
[अ (a) or आ (ā)] + [ऋ (ṛ) or ॠ (ṝ)] = अर् (ar)	[अ (a) or आ (ā)] + अल् (al) = आल् (āl)
[अ (a) or आ (ā)] + लृ (l) = अल् (al)	[अ (a) or आ (ā)] + आ (ā) = आ (ā)

योग (yoga) + अन्न (anna) = योगान्न (yogānna)

Yoga's (yoga) food (anna)

योग (yoga) + ईश (īśa) = योगेश (yogēśa)	योग (yoga) + एकता (ekatā) = योगैकता (yogaiikatā)
Master (īśa) of Yoga (yoga)	Unity (ekatā) in Yoga (yoga)
योग (yoga) + उपदेश (upadeśa) = योगोपदेश (yogopadeśa)	योग (yoga) + ओजः (ojah) = योगौजः (yogaujah)
The teaching (upadeśa) of Yoga (yoga)	Yogic (yoga) vigour (ojah)
योग (yoga) + ऋषि (ṛṣi) = योगर्षि (yogarṣi)	योग (yoga) + अर्य (arya) = योगार्य (yogārya)
Yogic (yoga) sage (ṛṣi)	Lord (arya) of Yoga (yoga)
योग (yoga) + आसन (āsana) = योगासन (yogāsana)	
Yoga (yoga) posture (āsana)	

(a, ā) + (a, ā) = ā

योग (yoga) + अनुशासन (anūsāsana) = योगानुशासन (yogānūsāsana)	योग (yoga) + आनन्द (ānanda) = योगानन्द (yogānanda)
Yogic (yoga) instruction (anūsāsana)	Bliss (ānanda) of Yoga (yoga)
महा (mahā) + अमृत (amṛta) = महामृत (mahāmṛta)	महा (mahā) + आनन्द (ānanda) = महानन्द (mahānanda)
Great (mahā) Nectar of immortality (amṛta)	Great (mahā) Bliss (ānanda)

(i, ī) + (i, ī) = ī

सिद्धि (siddhi) + इन्द्र (indra) = सिद्धीन्द्र (siddhīndra)	सिद्धि (siddhi) + ईश्वर (īśvara) = सिद्धीश्वर (siddhīśvara)
The best (indra) of the supernatural powers (siddhi)	Lord (īśvara) of the supernatural powers (siddhi)
श्री (śrī) + इन्दु (indu) = श्रीन्दु (śrīndu)	श्री (śrī) + ईश (īśa) = श्रीश (śrīśa)
Holy (śrī) moon (indu)	Holy (śrī) Lord (īśa)

(u, ū) + (u, ū) = ū

भानु (bhānu) + उदय (udaya) = भानूदय (bhānūdaya)	अम्बु (ambu) + ऊर्मि (ūrmi) = अम्बूर्मि (ambūrmi)
Sun-rise (bhānu-udaya)	Wave (ūrmi) of water (ambu)
वधू (vadhū) + उद्यान (udyāna) = वधूद्यान (vadhūdyāna)	चमू (camū) + ऊर्जः (ūrjah) = चमूर्जः (camūrjah)
The garden (udyāna) of wife (vadhū)	The strength (ūrjah) of an army (camū)

(ṛ, ṝ) + (ṛ, ṝ) = ṝ and (ṛ, ṝ) + ! = ṝ

पितृ (pitṛ) + ऋण (ṛṇa) = पितृण (pitṛṇa)	होतृ (hotṛ) + ऋकार (ṛkāra) = होतृकार (hotṛkāra)
The father's (pitṛ) debt (ṛṇa)	The letter ṛ (ṛkāra) -pronounced by- the sacrificer (hotṛ)
होतृ (hotṛ) + लृकार (ḷkāra) = होतृकार (hotṛkāra)	
The letter ḷ (ḷkāra) -pronounced by- the sacrificer (hotṛ)	

[Хүснэгт1] Магдунэлийн санскрит хэлний хэлзүйн зарчим

Магдунэл нь нийт 215 хэлзүйн зарчмыг хүснэгтээр товчлон цэгцэлж харуулсан бөгөөд «Сурагчид зориулсан санскрит хэлний хэлзүй(A Sanskrit Grammar for Students)»(1927)-д илүү дэлгэрэнгүй тайлбарласан байна.

1881 оноос одоог хүртэл анхаарал татаж байгаа санскрит хэлний толь «Аптэ санскрит хэл-англи хэлний толь бичиг(Apte Sanskrit-English Dictionary)» нь зохиолчийн шинэчилснээр 1890 онд сүүлийн удаа хэвлэгдсэн. Энэтхэгийн баруун урд зүгт байрладаг Кункан(Конкан) тосгонд төрсөн ваман аптэ(Vaman Shivaram Apte) нь бага наснаасаа санскрит хэлэнд их сонирхолтой байсан бөгөөд ахлах сургууль төгсөх үед 'Жаганнат Санкаршет(Jagannath Shankarshet)' гэдэг санскрит хэлний тэтгэлэгт хамрагдсан. Үргэлжлүүлэн баман аптэ нь олон эрдэм шинжилгээний шагнал авч санскрит хэлний салбарт нэр хүндтэй агуу эрдэмтэн болсон. Энэ хүн 34 насандаа нас барсан ч энэ богинохон амьдралдаа «Санскрит хэлний зохион бичлэгийн гарын авлага(Guide to Sanskrit Composition)»(1881), «Сурагчид зориулсан санскрит хэлний зохион бичлэгийн гарын авлага(The Students' Guide to Sanskrit Composition)»(1881), «Сурагчид зориулсан англи хэл-Санскрит хэлний толь бичиг(The Students' English-Sanskrit Dictionary)»(1884), «Сурагчид болон оюутнуудад зориулсан санскрит хэлний толь бичиг: Хэрэглээний санскрит хэл-англи хэлний толь бичиг(Sanskrit Dictionaries for use in schools and colleges: The Practical Sanskrit-English Dictionary)»(1890), «Шат бүрийн дасгалтай сурагчын гарын авлага1·2: Санскрит хэл(The Students' Hand-Book of Progressive Exercises, Part I and, II: Kusuma-mala)»(1891) зэрэг бүтээлүүдийг туурвисан байна. Тэр дундаас «Хэрэглээний санскрит хэл-англи хэлний толь бичиг(Practical Sanskrit-English Dictionary)» нь хамгийн алдартай бүтээл болсноор аптэ нь нэр хүндтэй болсон. Энэ хүн толь бичгийнхээ оршилд толь бичгийн бүтэц болон хэрэглэх аргыг тайлбарласан. Төгсгөлд нь “1,900 хуудсаар бүтээсэн энэ толь бичгийг Вэлием профессорын толь бичигтэй адил түвшинд бүтээхийг хичээсэн бөгөөд англи хэлний сурагчдад их тус болж байгаа Вэбстэр(Merriam-Webster) ба Огилвиэ(John Ogilvie)-гийн толь бичиг шиг санскрит хэлийг сурдаг сурагчдад тус нэмэр болоосой гэж хэлсэн байна.

Аптэ нь энэтхэг эрдэмтдийн их хайр, хүндэтгэлийг хүлээж янз бүрийн үйл ажиллагааг явуулж байсан. Тиймээс түүний нас барсан нь энэтхэгт санскрит хэлний судалгаанд их нөлөөлсөн. Урьдын адил аптэгийн санскрит хэлний толь бичгүүд(Санскрит хэл-Хинди хэл, Санскрит хэл-Англи хэл) нь хамгийн нэртэй.

Аптэ нь «Санскрит хэл-Англи хэл толь бичиг»-д 12 зүйлийн толь бичгийг хэрэглэх дүрмийг тайлбарласан. Үүндхамгийн чухал зүйл нь дагавар, угтвар ба жаахан өөр шинжтэй 2 үг нийлмэл үг болж өөрчлөгдөхгүй тэр хэвээрээ гарах тохиолдол байх бөгөөд хамт өөрчлөгдөж өөр дуудлагаар дуудагдах ч бий гэсэн үг юм. Тэр жишээг үзүүлбэл,

-होच under अग्नि means अग्निहोच,

Hotter with Agni makes Agnihotter

उत्तर means उत्तराधिकारिन्.

Utter asin Utteradikarin

-अपर under पृथे stands for पूवापर,

Upper and Purva asin Purvapper

अधिकारिन् under उत्तर means उत्तराधिकारिन्.

Adhikarin with Utter makes Utteradhikarin

DIRECTIONS TO BE STUDIED BEFORE USING THIS DICTIONARY

(as given by Prin. Apte, as far as followed in this edition)

1. Words and their derivatives are arranged in the following order:— first the radical or primitive word in large black type in all its different parts of speech. In some cases these derivatives are given in their own alphabetical order for the sake of clearness.

2. The different parts of speech of a word are indicated by large black dashes, after which the nominative singular of the part of speech is usually given, as the letters a, j, n or ind. are put after the dash, the leading word being given only once. Where a word is used as an adjective and also as a substantive, the senses of the adjective are invariably given first, e. g. **पौर, पापु, पण**. The same is done in the case of compounds, but within brackets.

3. Where two words, though identical in form, differ entirely in meaning, they are generally repeated as separate words, e. g. **हि, हि**. In a few cases they have been grouped together.

4. Words which are used as adverbs, but derived by case-inflections from a noun or adjective are given under the noun or adjective, e. g. **उत्तरिण** under **उत्तर**. In some cases they are given within brackets before the compound, if any.

5. The several meanings of a word, where they can be sufficiently distinguished from one another, are given separately and marked by black Arabic figures. More shades of meaning are not considered as separate senses, but in such cases several synonyms are given under the same meaning, from which the reader will have to make his choice. Where the shades of meaning are sufficiently broad, they are indicated as separate meanings.

6. The meanings of words are arranged in the order of their importance and frequency of use. It has not, of course, been possible to do so in every case, but the system has been generally followed.

7. (a) Compounds are grouped under the first word in the compound, in the alphabetical order of their word members, the black dash before them denoting first word, e. g. **होच** under **अग्नि** means **अग्निहोच, अग्निहोचिन्** under **उत्तर** means **उत्तराधिकारिन्**.

(b) In giving compounds, the dashes, which the final letters, ending a, j, n the dropping, assimilation of letters &c. are omitted; e. g. **-अपर** under **पृथे** stands for **पूवापर, -पृथे** under **अपण**, for **अपणपण** &c. In some cases the compound words, whose not easily intelligible, are given in full within brackets; see **अपण, पुण, पण** &c.

(c) Where a compound itself is used as the first member of other compounds, these letters are given immediately after their second member being preceded by ' which represents the first compound; e. g. **उत्तर, उत्तर** &c. given under **हि** stand not for **उत्तरिण** or **उत्तरिण**, but for **उत्तरिण** or **उत्तरिण**.

(d) All such compounds (e. g. **अपणपण, कुटीरपण, परकीरपण, मन्त्रिण, दारुणः पुनः, अतिशुभं** &c.) are given separately in their proper places, but under the radical word.

8. All words formed by Kiti or Taddhita affixes are given separately; thus **कुटीरपण, मन्त्रिण, अपणपण, दारुणपण, अतिशुभं** &c. will be found not as compounds under **पुन, मण** &c. but as separate words.

9. (a) In the case of substantives the nominative singular, whenever it may at once denote the gender, is given throughout, the stems, unless followed by j, indicating masculine gender and the feminine gender. Where the nominative singular is not indicative of the gender, it is specified as a, j, or n as the case may be. All substantives ending in consonants have their genders specified as a, j, or n.

(b) The feminine forms of nouns are usually given as separate leading words, but in some cases, especially in the first five or six hundred pages, they are given under the leading word after the masculine gender. But where the feminine has entered into compounds, it is invariably given separately; e. g. **अपण**.

— 2 —

10. In the case of adjectives the single form only is given. The feminine of the majority of adjectives in **अ** ends in **अ**, and adjectives ending in **इ** or **उ** have generally the same form for all genders. In all such cases the single form is given, the feminine being formed according to similar substantive laws. All irregular feminines are, however, denoted within brackets. Adjectives ending in **अ, इ, उ** form their feminines regularly in **अ, इ, उ** where irregular, they are denoted within brackets.

11. (a) In the case of verbs, the Arabic figure before P, X and U, denotes the conjugation to which the root belongs, P denoting Parasmaipada, X, Anusupada, and U, Uthupada (P and X, Den. stands for Dhananvati, and here the first person sing. present tense is given throughout.

(b) Under each root the first person singular present tense and of the Perfect, Aorist, two Futurs and Infinitive in the case of important roots, and the past passive participle whenever necessary, are given throughout. The forms of the Passive, Causal and Reduplicative, whenever noteworthy, are given after them, or after the sense of the primitive form, where there is any peculiarity in their sense.

(c) Verbs formed by prefixing prepositions to roots are given separately in their own alphabetical order, except in cases where there are no derivatives from such verbs.

(d) Roots sometimes change their form or pale (voice) or both, when used in particular senses, or when preceded by particular prepositions. Such changes are denoted within brackets.

(e) When a root belongs to different conjugations with different meanings, Danda figures are used to mark the difference, (cf. **अण, पुण, अण** &c.), the root being repeated only once.

12. (a) All possible derivatives from a word are not always given when they may be easily supplied, more especially in the case of potential passive participles (formed by **अण, अणिण** and **अ**), present participles and abstract nouns from adjectives (formed by adding **अ, उ, अ, अ**). Where there is any peculiarity either in the formation or meaning of these derivatives, they are given. But in many cases the student will have to supply the forms according to the general rules given in **Upanasam**.

(b) Similarly all the equivalents given under the radical word are not always repeated under the derivatives; they may, if necessary, be ascertained by a reference to the radical word.

[Зураг 1] Толь бичиг хэрэглэх дүрэм

Мэргэжлийн нэр томъёоны талаар тодорхой тайлбар нь ‘-ter(terminology)’ ба ‘-ted(taddhita)’ 2 янзаар хувааж үгийн гарал үүслийн талаар тодорхой мэдэж болохуйц хийгдсэн байна. Ялангуяа ‘-ted(taddhita)’ нь дагаврын үүргийг гүйцэтгэж нэр үгэнд залгагдахдаа үүсмэл дагаврын үүрэгтэй.

Товчилсон жагсаалтад эрдэмтэний нэртэй хамт хэлзүй буюу тэмдгийн товчлолыг гаргаснаар тодорхой тайлбарласан байна.

— 3 —

ॐ (Om) a Tadv. ter. as in ॐ नमो भगवते वासुदेवाय.
 विष्णु (Vishnu) a possessive ter.; as in विष्णुस्य, वासुदेवाय,
 त्रैलोक्ये, नमो.
 वृष (Vṛṣ) a Kiti. ter.; as in वृषः, वृषः ; or a Tadv.
 ter.; as in वृषस्य, वृषस्य, वृषस्य.
 वृष (Vṛṣ) a Kiti. ter. as in वृषः, वृषः.
 वृष (Vṛṣ) a Kiti. ter.; as in वृषः, वृषः ; or a Tadv. ter.
 (वृष) as in वृषस्य.
 वृष (वृष) a ter. of the present participle of वृषः
 vṛṣati; as in वृषते, वृषते.
 वृषत (वृषत or वृषत) a ter. of the present participle
 of the वृषः; as in वृषते.
 वृष (वृष) added at the end of comp. i as in वृषते
 वृषते.
 वृष (वृष) a Tadv. ter. as in वृषते.
 वृष (वृष) a Kiti. ter. showing 'instrument or cause' of
 an action. as in वृषते, वृषते, वृषते, वृषते, वृषते, वृषते.
 वृष (वृष) a Tadv. ter. ; as in वृषते.
 वृष-वृष (वृष-वृष) Tadv. ter. ; as in वृषते.
 वृष (वृषत) a Tadv. ter. ; as in वृषते.
 वृषत (वृषत) a Tadv. ter. showing 'state (वृषत)' ; as in
 वृषते, वृषते.
 वृषत (वृषत) the ter. of the desiderative.
 वृषत (वृषत) a Tadv. ter. (adv.) as in वृषते.

A LIST OF ABBREVIATIONS USED IN THE DICTIONARY

I

Of the names of works or authors.

N. B.—Except where otherwise specified, the Editions of works referred to
are nearly those printed at Calcutta.

Ak. De. ... Akshaya, (Bombay l.) Ak. ... Akshaya, (Bombay l.) A. L. ... Aśvatthāmā, Amara ... Amarakosa, (Niraya Sūtra, 104) Āyana ... Āyana, A. Bhā. ... Adhyāna Bhāṣya. A. T. ... Anandakāshya (Published in the Kāvyasālā). Āy. S. ... Āyanaśāstra, (Bombay l.) Āy. S. ... Āyanaśāstra (Published in the Kāvyasālā) Alwad. ... Alwadāṅgī (Published in the Sahityasamśāhā). Āval. ... Āvalāyāna's Sanskrit. An. ... Anandakāshya, (ed. by Parādī Sahityasālā). Beadly. ... Beadly's. Bg. ... Bhagavadgītā (Tākt Bādhā). Bb. ... Bhāṣṭya's three volumes (The Sūtra I. 2. 3. after Śā. denoting Śringerī, Nīl, and Vaidya's; Nīl and Vaidya's—Oriental Publishing Com- pany (Bombay l. Sūtra—Niraya Sūtra, 185). B. P. ... Bharṇa Purāna. Bhar. M. ... Bharṇyama Purāna. Bāg. ... Bhāgavata, (V. Bhāgavata Sūtra & Sua, Madras). Bān. Ch. ... Bānāśakhaṇḍī, (Bombay l.)	Bān. P. ... Bānāśakhaṇḍī. Bān. P. ... Bānāśakhaṇḍī. Bā. ... Bāgavata. Bā. Ch. ... Bhāgavata. Bb. ... Bhāṣṭya, (Niraya Sūtra, 104). Bb. ... Bhāṣṭya, (Niraya Sūtra, 104). B. ... Bhāṣṭya, (Niraya Sūtra, 104). B. and R. ... Bāṅgāli and Rāṅg. Bha. P. ... Bhāṣṭya's Purāna. Br. S. ... Bṛhaspati's Bṛhaspati, { Vaidyaśāstra, Bṛhaspati, { (Mānavaśāstra, 104, 105). Bri. Kūh. ... Bṛhaspati. Br. S. ... Bṛhaspati. Br. K. Up. ... Bṛhaspati's Upāniṣad. Br. Up. ... Bṛhaspati's Upāniṣad, (A. C. Bhat & Co. 1911). Br. Ch. ... Bṛhaspati, (A. C. Bhat & Co. 1911). Br. ... Bṛhaspati, (D. V. Bahale & Co. Bombay). Chand. K. ... Chandakāshya. Chand. ... Chandakāshya. Chā. ... Chāṅgyaśāstra. Chā. ... Chāṅgyaśāstra (In two parts.) Ch. P. ... Chāṅgyaśāstra. Chā. M. ... Chāṅgyaśāstra. Ch. Up. ... Chāṅgyaśāstra, (Mānavaśāstra- & T. Bhāṣya, 111.) Ch. B. Day. ... Chāṅgyaśāstra. D. Bhāg. ... Dāśarṇya. Dhan. V. ... Dharmasūtra.
---	--

Номзүй

Apte, VamanShivaram(1890), *The Practical Sanskrit-English Dictionary*, Shiralmar Publisher.

_____ (1884), *The Students' Guide to Sanskrit Composition*, H.N. GokhalePulishers.

_____ (1891), *Kusuma-mala*, 20th edition (revised) by M.S. Apte(1929) Bombay L B.M.

Apte for Apte Brothers.

Macdonell, A.(1927), *A Sanskrit Grammar for students*, Oxford University Press, London.

Gode, P. K. &Karve, C. G.(2008), *Ed. Revised and enlarged edition: The practical Sanskrit-English*

dictionary, Poona: Prasad Prakashan.

Andrew Dalby(1998), *A guide to World Language Dictionaries*, London: Library Association Publishing.

Хэвлэсэн газар: БНСУ-ын Эх хэлний академи

Сэтгүүлийн дугаар: 2016он 26-р боть 3дах дугаар Намар, Vol.202

Хуудас: 109-120

Орчуулсан: Сон Ыйминь

2017.01.20